

Van corona tot klimaat

Betrokken bij wereldproblemen

Onze wereld verandert snel en wereldproblemen hebben impact op de eigen omgeving van burgers. Op dit moment hebben we te maken met de coronacrisis. Kinderen en jongeren zijn hier noodzakelijkerwijs bij betrokken.

TEKST LIDA KLAVER EN JULIËTTE WALMA VAN DER MOLEN

De overheid neemt beslissingen die grote impact hebben op de levens van kinderen, zoals de maatregelen die op school worden genomen tegen verspreiding van het virus. Ook thuis merken kinderen mogelijk gevolgen voor het werk van hun ouders. Tegelijkertijd kunnen beslissingen van kinderen ook impact hebben. Dit gaat van persoonlijke hygiëne tot actievoeren om eenzaamheid tegen te gaan. Betrokkenheid van kinderen bij wereldproblemen zien we niet alleen tijdens de coronacrisis. Vorig jaar waren de klimaatstakingen en klimaatpijbelars groot nieuws. Jongeren gingen naar Den Haag met leuzen zoals 'Vecht, vecht, vecht, onze toekomst is een recht!' (Missler, 2019). Een opvallend verschil tussen de coronacrisis en klimaatverandering is dat kinderen niet per definitie bij klimaatverandering betrokken worden. Toch zien we dat het klimaat een thema is dat de jeugd bezighoudt. Hoe zijn kinderen en jongeren

betrokken bij wereldproblemen en wat betekent dit voor het onderwijs?

BETROKKENHEID EN HOUDINGEN

Betrokkenheid is een ingewikkeld begrip dat op verschillende manieren geïnterpreteerd kan worden. Vaak wordt bij betrokkenheid gedacht in termen van gedrag of motivatie. Om meer inzicht te krijgen in de betrokkenheid van kinderen en jongeren bij wereldproblemen, hebben wij onderzoek gedaan naar houdingen die onderliggend zijn aan betrokkenheid. Een houding is een verzameling van iemands subjectieve gedachten, gevoelens, beeldvorming of overtuiging bij een bepaald onderwerp, gedrag of gebeurtenis (Ajzen, 2019). Denk bijvoorbeeld aan iets belangrijk, leuk of zorgwekkend vinden.

HOUDINGEN TEN OPZICHTE VAN WERELDPROBLEMEN

Toen we in 2015/2016 aan 1370 kinderen uit Oost-Nederland vroegen waar ze aan denken

FOTOS: VINCENT VAN DEN HOOGEN

Kinderen zijn betrokken bij wereldproblemen, zoals de coronacrisis. Die problemen lenen zich om kinderen op school bewust te maken van de wereld om hen heen

bij de term 'wereldproblemen', werden oorlog, vervuiling, water, vluchtelingen en opwarming van de aarde het meest genoemd. Om houdingen ten opzichte van wereldproblemen te meten bij kinderen tussen de acht en vijftien jaar hebben we een vragenlijst ontwikkeld (Klaver & Walma van der Molen, 2019). Uiteindelijk zijn we tot een vragenlijst gekomen waarmee we zeven houdingen meten die duidelijk interpreteerbaar zijn en onderliggend aan betrokkenheid bij wereldproblemen.

De eerste houding gaat over hoe belangrijk kinderen het vinden dat politieke en bestuurlijke organisaties bijdragen aan het oplossen van wereldproblemen. Op deze houding werd gemiddeld het hoogst gescoord (3.2 op een schaal van 1 tot 4). Dat ze de bijdrage van organisaties belangrijk vinden, zien we bijvoorbeeld terug bij klimaatstakers die bedrijven en politiek oproepen tot handelen. Ten tweede meet de vragenlijst de mate waarin kinderen het belangrijk vinden om zelf bij te dragen aan het oplossen van wereldproblemen. Kenmerkend voor veel wereldproblemen is dat individuele keuzes kunnen bijdragen aan het probleem of het oplossen van het probleem. Tijdens de coronacrisis kunnen

kinderen bijvoorbeeld zelf bijdragen door hun handen te wassen en sociale onthouding. De derde houding gaat over de mate waarin kinderen het belangrijk vinden om op school te leren over wereldproblemen. Wanneer een kind het belangrijk vindt om te leren over wereldproblemen is het ook waarschijnlijker dat het kind meer betrokken is bij leeractiviteiten over wereldproblemen.

Een kind dat betrokken is bij wereldproblemen:

- wil dat organisaties bijdragen;
- wil zelf bijdragen;
- wil erover leren;
- vindt het leuk ermee bezig te zijn;
- maakt zich zorgen;
- denkt dat hij of zij het kan;
- denkt dat ze het gezamenlijk kunnen.

Deze eerste drie houdingen gaan allen over iets belangrijk vinden. Naast deze cognitieve houdingen meet de vragenlijst twee affectieve houdingen. Het betreft dan gevoelens. Enerzijds spelen positieve gevoelens: het leuk vinden om bezig te zijn met wereldproblemen. Anderzijds zien we bij kinderen die betrokken zijn bij wereldproblemen ook negatieve gevoelens (zorgen). Dit roept de vraag op hoeveel zorgen we willen dat kinderen zich maken. Vind je dat een kind zorgeloos kind moet kunnen zijn of wil je kinderen bewust maken van de wereld om hen heen, een wereld die niet altijd zorgeloos is? Wij pleiten voor het tweede. Bewustwording van problemen die in de wereld spelen en de complexiteit van deze problemen draagt bij aan de autonomie van kinderen. Het is daarvoor wel nodig dat gevoelens van zorgen samengaan met gevoelens van bekwaamheid en controle. Wanneer een kind zich zorgen maakt én het idee heeft iets aan het probleem te kunnen doen, dan kunnen we zorgen ook zien als iets positiefs, als een houding die samengaat met betrokkenheid.

De laatste twee houdingen gaan over deze gevoelens van bekwaamheid. Ten eerste als individu: acht ik mijzelf in staat te leren en na te denken over wereldproblemen? En ten tweede als collectief (in ons onderzoek als klas): acht ik ons in staat te discussiëren over wereldproblemen en oplossingen te bedenken voor wereldproblemen?

Hoe stimuleer je betrokkenheid bij wereldproblemen?

- Gebruik de actualiteit.
- Vertaal het wereldprobleem naar de leefwereld van het kind.
- Kijk vanuit verschillende perspectieven en stimuleer kritisch denken.
- Zoek de balans tussen doen en denken.
- Laat oplossingen vanuit de kinderen komen.
- Geef kinderen het gevoel dat ze echt mogen en kunnen meedenken.

Bij Bèta Burgerschap verdiepen kinderen zich in een maatschappelijk-technologisch vraagstuk. Ze bedenken oplossingen en discussiëren over de consequenties

Hierbij zien we dat kinderen zich als groep meer bekwaam voelen om bezig te zijn met wereldproblemen dan als individu.

WERELDPROBLEMEN IN HET ONDERWIJS

Het ligt voor de hand bij wetenschap- en technologieonderwijs aandacht te hebben voor wereldproblemen (Sadler, Foulk, & Friedrichsen, 2017). De oorzaken en oplossingen van wereldproblemen hebben namelijk vaak te maken met wetenschappelijke inzichten en technologische ontwikkelingen. In de coronacrisis volgt het hele land de nieuwste wetenschappelijke ontwikkelingen. Kennis ontwikkelt zich continu en het is op dit moment wachten op een vaccin. Als we kijken naar klimaatverandering, dan zien we dat technologische ontwikkelingen ook bij kunnen dragen aan de veroorzaking van problemen. Denk bijvoorbeeld aan milieuvervuiling en dierenleed door plastic.

Tegelijkertijd vragen wereldproblemen om een interdisciplinaire aanpak. Raakvlakken met verschillende vakgebieden vind je bijvoorbeeld in de economische en sociale kanten van wereldproblemen. In de klas betekent een interdisciplinaire aanpak dat je in samenhang

Boek Bèta Burgerschap

Wil je aan de slag met Bèta Burgerschap? Zie voor meer informatie het gratis online praktijkboek *Bèta en technologie in burgerschapsonderwijs* (www.techyourfuture.nl/a-1354/praktijkboek-bèta-burgerschap).

aan de doelen van verschillende vakgebieden werkt (Gresnigt & Slangen, 2015). In het kader van de coronacrisis kunnen kinderen bijvoorbeeld leren over verschillen tussen landen, de werking van het menselijk lichaam en beroepen. Interdisciplinair werken biedt ook kansen voor aandacht voor bijvoorbeeld digitale vaardigheden en creativiteit.

Wereldproblemen bieden daarnaast een belangrijke context voor burgerschapsvorming. Door samen te bedenken wat de beste oplossing voor een vraagstuk is, oefenen kinderen met vaardigheden zoals argumenteren, perspectief nemen, moreel redeneren en samen denken. In het TechYourFuture-project 'Samen werken aan Bèta Burgerschap' hebben leerkrachten uit het basis- en voortgezet onderwijs burgerschapsvormende leeractiviteiten ontworpen over bijvoorbeeld plastic soep, energietransitie, textielindustrie en nanotechnologie. Dit soort wereldproblemen die samenhangen met wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen noemen we maatschappelijk-technologische vraagstukken (socio-scientific issues).

BÈTA BURGERSCHAP

In het kort betekent Bèta Burgerschap dat kinderen zich eerst verdiepen in een maatschappelijk-technologisch vraagstuk. Daarna bedenken ze oplossingen en discussiëren ze over de consequenties van oplossingen voor verschillende betrokkenen. Ten slotte nemen ze samen een beslissing over de meest optimale oplossing en reflecteren ze op hun leerproces en hun beslissing. Deze vier stappen kunnen verspreid worden over enkele lessen of over een langer durend project.

Als je in je klas aan de slag wilt met Bèta Burgerschap, dan is de eerste stap het vraagstuk bepalen. In deze tijd ligt iets dat te maken heeft met de coronacrisis natuurlijk voor de hand. In de onderbouw kun je het bijvoorbeeld hebben over adviezen voor mensen die zich alleen voelen. In de middenbouw over de vraag of op school meer (of minder) gedaan moet worden om verspreiding van

het virus tegen te gaan. In de bovenbouw kunnen ook onderwerpen aan bod komen, zoals het tekort aan mondkapjes of de corona-app. Vervolgens bedenk je de leeractiviteiten. Dit kan variëren van een experiment doen of een tekst lezen tot een klassengesprek. Belangrijk is dat kinderen uiteindelijk geïnformeerd samen een onderbouwde beslissing nemen.

Uit effectonderzoek en interviews met leerkrachten in het primair onderwijs blijkt dat de Bèta Burgerschap-projecten zorgen voor bewustwording over de behandelde wereldproblemen. Ook doen de leeractiviteiten iets met de betrokkenheid bij wereldproblemen. Kinderen die in eerste instantie minder betrokken zijn, worden door Bèta Burgerschap meer betrokken. Ze voelen zich als individu en als groep bekwaam. Daarnaast vinden ze het belangrijker om zelf bij te dragen aan oplossingen voor wereldproblemen en om te leren over wereldproblemen op school.

Hoewel het een investering vraagt om Bèta Burgerschap-leeractiviteiten te ontwerpen, concluderen wij op basis van deze opbrengsten en onze ervaringen dat het de moeite waard is. Daarom zullen we de komende tijd samen met leerkrachten Bèta Burgerschap verder ontwikkelen om zo bij te dragen aan de bewustwording van en betrokkenheid bij wereldproblemen.

TOEKOMST

Kinderen zijn automatisch betrokken bij wereldproblemen. Door die betrokkenheid te gebruiken in leeractiviteiten wordt deze vergroot en wordt de bewustwording en het gevoel van bekwaamheid ten opzichte van wereldproblemen bij kinderen versterkt. Dit geeft hen een goede basis voor de toekomst.

De literatuurlijst is te vinden op:
www.jsw.nl/artikelen

LIDA KLAVER

(l.t.klaver@saxion.nl) is onderzoeker bij het Lectoraat Vernieuwingsonderwijs van Saxion Hogeschool

JULIËTTE WALMA VAN DER MOLEN

(j.h.walmavandermolen@utwente.nl) is hoogleraar Talentontwikkeling en Wetenschap en Techniek bij Universiteit Twente

Op de hoogte blijven van de ontwikkelingen in het basisonderwijs?

Neem een abonnement op JSW

JSW

nr 5
Januari
2020

Ontvang 10 x JSW

JSW lezen op
tablet en pc

Voor
slechts
€79,95 per
jaar

Studenten
ontvangen
50%
korting

Special

**Positieve
kijk op hoog-
begaafdheid**

Krijg toegang
tot het digitaal
archief
(>1.000 artikelen)

Meer weten?

Ga naar www.jsw.nl of
bel 088-2266692